

витрат суб'єктів господарювання при визначенні фінансового результату для складання фінансової звітності;

- запровадження інвестиційної податкової знижки з метою стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання;
- обмеження кола суб'єктів господарювання, яким дозволяється переносити балансові збитки на наступні податкові періоди, новоствореними підприємствами (протягом перших трьох років їх діяльності), а також підприємствами, що впроваджують капітальні інвестиції.

Література

1. Концепція реформування податкової системи України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 56-р від 19 лютого 2007 р.
2. Статистичні матеріали до звіту про виконання Державного бюджету // www.minfin.kmu.gov.ua.
3. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" № 334/94-ВР від 28 грудня 1994 року.
4. Єфименко Т.І., Ловінська Л.Г., Ярошенко Ф.О. Податок на прибуток: концепція визначення об'єкта оподаткування. – К.: НДФІ, 2004. – 192 с.
5. Блей Дж., Ореол А. Европейский бухгалтерский учет: Справочник / Пер. с англ. – М.: Информ. – изд. дом "Филинь", 1997. – 400 с.
6. Хендріксен Е.С., Ван Бред М.Ф. Теория бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

УДК 336.13

О.Г. МІТАЛ

Науково-дослідний фінансовий інститут ДНУ "Академія фінансового управління" при Міністерстві фінансів України

РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах економічних трансформацій міжбюджетні відносини є одними з найважливіших і найскладніших регуляторів соціально-економічного розвитку держави. Гармонізація інтересів центральних органів управління та інших суб'єктів міжбюджетних відносин відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільного та динамічного розвитку суспільства, що особливо важливо для нашої держави у процесі інтеграції в європейське співтовариство. Значення міжбюджетних відносин як фактора суспільного прогресу зростає разом з перерозподілом функцій держави на користь регіональних та місцевих урядів, тобто з процесом децентралізації у різних її формах.

У вітчизняній та зарубіжній літературі досить широко висвітлена практика взаємовідносин бюджетів різних рівнів. Такі ключові наукові положення, як оптимізація організації міжбюджетних відносин досліджувались у працях вчених XIX століття, зокрема В. Лебедева, І. Озерова, М. Сірінова, Е. Селігманова, В. Твердохлебова.

Міжбюджетні відносини стали предметом вивчення сучасних науковців, а саме В. Андрущенко, С. Буковинського, О. Василика, В. Кравченка, О. Кириленко, І. Луніної, В. Опаріна, С. Слухая, В. Федосова, С. Юрія та ін. У працях названих авторів досить широко висвітлено становлення місцевих бюджетів, розвиток міжбюджетних взаємовідносин та законодавчої бази.

Проте низка проблем у сфері міжбюджетних відносин потребує додаткових досліджень, зокрема необхідно чітко визначити функції та сфери відповідальності центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо надання суспільних послуг, зміцнення власної дохідної бази місцевого самоврядування й основ самостійності бюджетів усіх рівнів, встановлення прозорих і формалізованих процедур надання бюджетних трансфертів, які створювали б передумови для взаємної відповідальності органів публічної влади різних рівнів, ефективного використання ними фінансових ресурсів, підвищення зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної дохідної бази тощо.

Актуальність зазначеної теми зумовлена нагальною потребою формування нових методів ефективної бюджетної політики як ключової умови досягнення реальної фінансової стабільності в країні, забезпечення стійкого економічного зростання необхідних доходів для всіх ланок бюджетної системи.

Нині відповідно до бюджетного законодавства основні способи розмежування доходів між бюджетами зводяться до:

- розподілу податків та інших доходів між бюджетами різних рівнів;
- розщеплення надходжень від податків шляхом закріплення за кожним рівнем бюджетної системи конкретних часток податку в межах єдиної ставки оподаткування;
- установа територіальних надбавок до загальнодержавних податків на користь місцевого самоврядування;
- встановлення територіальних надбавок до місцевих податків на користь загальнодержавних органів влади.

Рівень бюджетно-фінансової децентралізації є показником бюджетної і податкової автономії місцевих органів щодо управління розвитком територій. Про ситуацію в Україні нині можна сказати, що процеси бюджетно-фінансової децентралізації хоча і набули незворотного характеру, але не мають системності і все ще не сприяють стимулюванню місцевих органів до пошуку джерел активізації власних економічних ресурсів.

Стан процесу бюджетно-фінансової децентралізації в Україні свідчить про неузгодженість та невизначеність повноважень органів місцевого самоврядування й місцевих органів виконавчої влади, зокрема у сфері розробки та ухвалення місцевих бюджетів. Децентралізація, яка відбувається, полягає у зміні агентів, що виконують загальнодержавні функції, але не в отриманні автономії у прийнятті податково-бюджетних рішень. Залишається важливою сильна цілеспрямована політика центрального уряду, а органам виконавчої влади на місцях відводиться роль втілювачів стратегії центру.

Іншою слабкою стороною бюджетно-фінансової децентралізації в Україні є значна частка трансфертів і переданих доходів: незважаючи на

задекларованість процесів податкової і бюджетної децентралізації, на сьогодні структура доходів місцевих бюджетів свідчить про зростання частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Якщо у 2002 р. цей показник становив 31,2%, 2003 – 34,2, 2004 – 42,5, 2005 – 43,5, 2006 – 46,1, то за результатами дев'яти місяців 2007 року знизився 44,2%. Також зменшувалась частка доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів у структурі зведеного бюджету – від 31,4% у 2002 р. до 23,1% у 2007 р. (30,0% – у 2003 р., 24,9 – 2004, 22,6 – 2005, 23,2% – у 2006 р.).

За результатами дев'яти місяців 2007 року найвагомішими серед трансфертів традиційно залишались дотація вирівнювання – 44,3% і субвенції із соціального захисту населення – 32,9%, інші надходження становили: додаткові дотації – 7,6%, трансферти до спеціального фонду (субвенції) – 3,3, інші трансферти – 11,9%. Дотація вирівнювання – це так званий незв'язаний трансферт, коли кошти виділяються не на визначену мету, а для приведення обсягу доходів місцевих бюджетів до єдиного значення. Тому переваження такого виду передавання коштів свідчить про слабкий рівень розвитку бюджетної ініціативи органів місцевого самоврядування і незначну можливість маневрування коштами.

Іншим свідченням посилення тенденцій до централізації є те, що упродовж 2000–2007 років частка перерозподілу ВВП через місцеві бюджети в середньому стабілізувалась на рівні 7,8% (зменшилась із 11,5% у 1992 р. до 7,3% у 2007 р.), тобто приблизно чверть частки ВВП, що перерозподіляється через зведений бюджет України. Поступове зміщення акцентів до підвищення рівня бюджетно-фінансової децентралізації відбулося останніми роками. Про якісні зміни у сфері бюджетної (фіскальної) децентралізації та у формуванні взаємовідносин державного й місцевих бюджетів свідчить той факт, що згідно з Державним бюджетом України на 2007 рік питома вага видатків місцевих бюджетів у зведеному зросла до 43,5%. З метою збільшення фінансової самодостатності бюджетів територіальних громад шляхом подальшої децентралізації управління бюджетними коштами та наближення суспільних послуг до їх безпосереднього споживача місцевим бюджетам передано такі цільові видатки (які у 2006 році здійснювалися з державного бюджету або надавалися у вигляді субвенцій): на компенсаційні виплати інвалідам на бензин, техобслуговування транспорту та транспортне обслуговування, встановлення телефонів; на реструктуризацію заборгованості по виплатах науково-педагогічним працівникам; на забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання. Крім того, для забезпечення державної підтримки депресивних територій на виконання Закону України „Про стимулювання розвитку регіонів” було виділено субвенцію місцевим бюджетам для стимулювання розвитку депресивних територій в сумі 100 млн. грн. Сума субвенцій, які надавалися у 2007 році з державного до місцевих бюджетів, збільшена на 55,2%.

Згідно з Законом України „Про Державний бюджет України на 2008 рік”, питома вага доходів загального фонду місцевих бюджетів у загальному фонді зведеного є найвищою за останні чотири роки і становить 25,3%. Однак при

цьому на стимулювання розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій, у 2008 році планується спрямувати 150 млн. грн. (що в 1,5 раза перевищує обсяг 2007 року). Крім того, зріс обсяг трансфертів з державного бюджету до місцевих на 855,9 млн. грн. Щорічне збільшення обсягу коштів, що виділяються на потреби територій через місцеві бюджети, внаслідок своєї гарантованості не сприяє підвищенню ініціативності територіальних громад у пошуку джерел наповнення бюджетів та самостійного, самодостатнього забезпечення власних потреб.

Деякі вчені вважають, що неефективність перерозподільчих урядових програм є наслідком економічної закономірності: складно перерозподілити доходи так, щоб поліпшити добробут усіх учасників цього процесу в довгостроковій перспективі. Причиною цього називають так звані вторинні ефекти. Перший – податки та трансфертна політика, де стимулюють підвищення доходів як платником податків, так і отримувачем трансферту; другий – боротьба за трансферти може значно скорочувати сумарні вигоди їхніх отримувачів (встановлені критерії для отримання трансфертів дають можливість деяким економічним агентам змінювати свою поведінку так, щоб підлаштуватись під отримання трансферту); третій – бюджетні програми, спрямовані на захист отримувачів трансфертів від негативних обставин, забезпечать прийняття рішень, які сприяють настанню цих обставин.

У 2007 році розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 травня була схвалена Концепція реформування місцевих бюджетів. Концепція передбачає перетворення місцевих бюджетів в ефективний інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, зокрема шляхом підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізації управління бюджетними коштами й удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин. Причому на першому етапі реалізації зазначеної Концепції передбачається удосконалити формулу розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним та місцевими бюджетами (рис.). Від подальшої фіскальної децентралізації очікується підвищення ефективності надання публічних послуг, прискорення темпів економічного зростання, зниження міжрегіональних диспропорцій у рівні життя населення окремих регіонів.

Аналізуючи наведені дані, можна зробити наступні висновки. Зберігається загальна негативна тенденція зниження бюджетної забезпеченості. Це зумовлюється не тільки слабкою податковою базою на місцевому рівні, а й неефективним справлянням податків, нерівномірністю їх надходження до бюджетів, невиконанням фінансових зобов'язань урядом щодо перерахування трансфертів з державного бюджету або несвоєчасним їх надходженням; зростанням частки соціальних видатків, переданих із центру в регіони, що вимагає додаткових джерел покриття; незабезпеченістю джерелами фінансування багатьох державних програм та несвоєчасним їх надходженням із центру для їх реалізації; збільшенням витрат на обслуговування державного боргу; фінансовою підтримкою окремих збиткових підприємств; дотаціями та пільгами населенню з оплати комунальних і транспортних послуг Підвищення

рівня загальнодержавних податків і зборів (регулюючих податків) з одночасним зростанням частки міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів зберігає значний рівень централізації, що призводить до незацікавленості в нарощуванні власної дохідної бази та підвищенні споживацьких настроїв серед місцевих органів виконавчої влади й місцевого самоврядування. У результаті реалізації Концепції реформування міжбюджетних відносин розширились податкові повноваження регіональної влади. Однак основна частина доходів місцевих бюджетів утворюється за рахунок частки від загальнодержавних податків. Це свідчить про обмеженість фіскальної незалежності місцевих бюджетів. Адже фіскальна децентралізація набуде пріоритету лише за умови закріплення в розпорядженні місцевих органів самоврядування значних дохідних джерел. Зокрема, запропоновано запровадження податку на нерухомість. Отже, необхідність удосконалення податкової системи в частині визначення податкових повноважень всіх рівнів влади і розширення кола власних податкових доходів очевидна. Такий напрям розглядається як один з головних на середню перспективу при проведенні реформи як податкового законодавства, так і міжбюджетних відносин.

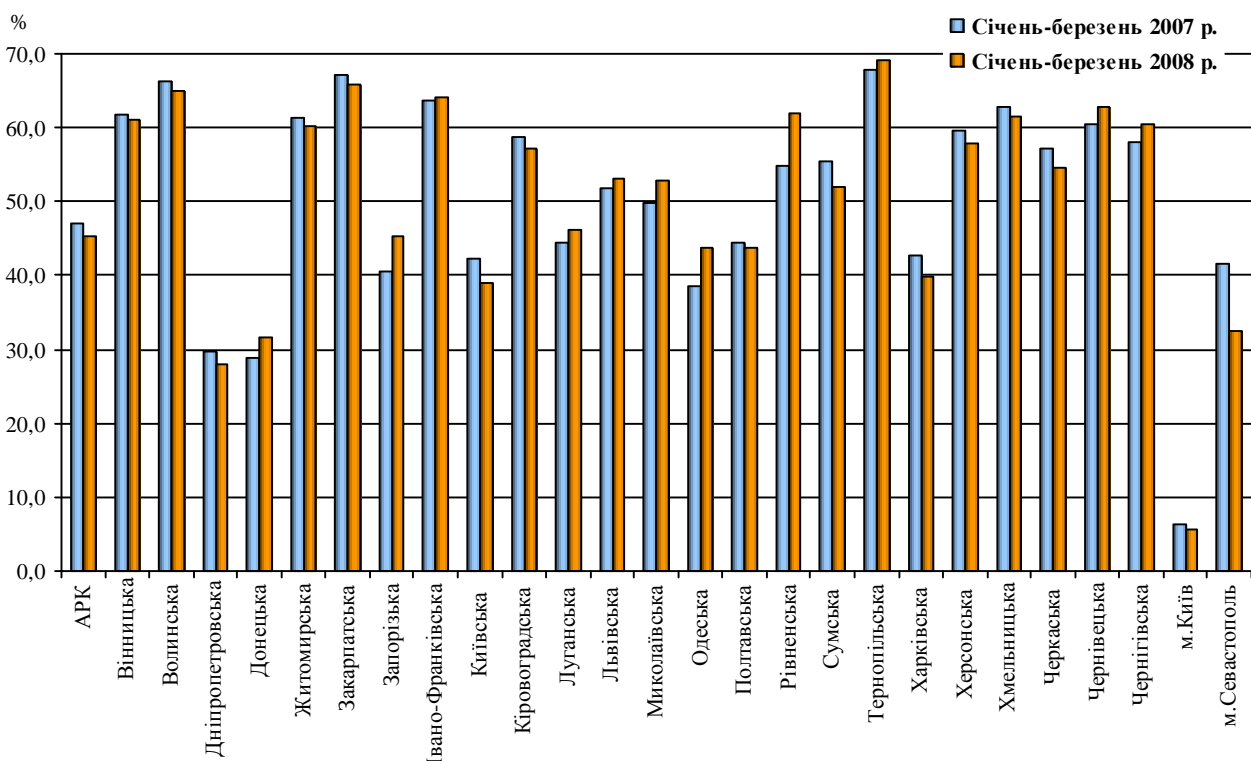

Рисунок. Частка трансфертів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів (загальний та спеціальний фонд)

Отже, регулювання взаємовідносин між ланками бюджетної системи об'єктивно зумовлене спільністю дохідної бази бюджетів у межах країни та нерівномірністю розподілу джерел доходів між різними адміністративно-територіальними одиницями. Регламентування та упорядкування міжбюджетних відносин реалізуються як складова бюджетного процесу й елемент бюджетного механізму. В цьому аспекті регулювання міжбюджетних

відносин охоплює сукупність заходів, пов'язаних із перерозподілом коштів між ланками бюджетної системи з метою збалансування обсягів видатків, обумовлених законодавчо визначеними повноваженнями органів влади різних рівнів, та їхніх можливостей щодо акумулювання бюджетних ресурсів. Призначення регулювання міжбюджетних відносин полягає насамперед у збалансуванні доходів і витрат кожного бюджету згідно із законодавчо визначеною владною компетенцією по вертикалі і горизонталі міжбюджетних відносин. В умовах децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування регулювання взаємовідносин між ланками бюджетної системи є однією з форм втручання держави в соціальні та економічні процеси.

УДК 330.111.4

Е.О. МЕХТІЄВ

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Банки є однією з найважливіших складових ринкової економіки. Банківська система виконує важливі функції в забезпеченні мікро- та макроекономічної рівноваги. Від ефективності і безперебійності функціонування кредитно-фінансового механізму, основу якого становить банківська система, залежать не тільки своєчасне одержання коштів окремими господарськими одиницями, але і темпи економічного розвитку країни в цілому. Провідну роль банківської системи в умовах формування та розвитку ринкових відносин в Україні відзначають вчені-економісти і практики. Загорський В.С. та Вовчак О.Д. вважають, що створення ефективної ринкової економіки можливе лише за умов функціонування адекватної ринковим умовам банківської системи. На думку Мороза А.Н., ринковій економіці необхідна відповідна банківська система, котра поступово формується в Україні. Фахівці також зазначають, що успіх реформування економіки визначає ефективна робота фінансово-кредитного комплексу, основою діяльності якого є банківська система. Однак її формування вимагає відповідної державної політики регулювання фінансово-кредитної системи, банківської діяльності та економіки в цілому.

Істотне значення державного регулювання в забезпеченні стабільності банківської діяльності зумовило постійну увагу дослідників до його різних аспектів. Значну роль у дослідженні питань державного регулювання банківської діяльності та розробки механізму й інструментарію їх регулювання відіграли такі вчені, як Дж. Кейнс, Р. Бернд, Г. Джонсон, Е. Долан та інші.